

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ТА СПОРТУ
КАФЕДРА ОЛІМПІЙСЬКОГО ТА ПРОФЕСІЙНОГО СПОРТУ**

**ОСОБЛИВОСТІ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ РІЗНИХ
ЄВРОПЕЙСЬКИХ ФУТБОЛЬНИХ ЧЕМПІОНАТІВ**

Кваліфікаційна робота

на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»

Виконав: студент II курсу 221-М групи
денної форми навчання
Спеціальності 017 Фізична культура і спорт
Освітньо-професійної програми «Фізична
культура і спорт»
Мотрюк Павло Володимирович

Керівник кандидат біологічних наук,
доцент Сергій Голяка

Рецензент директор Херсонського
обласного центру фізичного здоров'я
населення «Спорт для всіх» Херсонської
обласної ради Ротонос С.О.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. Теоретичні аспекти діяльності професійних європейських футбольних ліг.....	7
1.1. Становлення та сучасний стан європейського футболу.....	7
1.2. Організаційна структура професійних футбольних ліг в різних країнах.....	12
1.3. Специфічні особливості економічної діяльності в професійних футбольних лігах Європи.....	23
РОЗДІЛ 2. Організація та методи дослідження.....	27
2.1. Організація та завдання дослідження.....	27
2.2. Методи дослідження.....	34
2.2.1. Аналітичний метод дослідження.....	35
2.2.2. Методи математичної статистики.....	36
РОЗДІЛ 3. Результати дослідження економічної діяльності провідних європейських футбольних чемпіонатів.....	37
3.1. Аналіз економічної діяльності національних європейських чемпіонатів з футболу.....	37
3.2. Аналіз економічної діяльності Ліги чемпіонів та Ліги Європи UEFA.....	41
3.3. Особливості економічної діяльності провідних європейських чемпіонатів.....	46
РОЗДІЛ 4. Обговорення результатів дослідження.....	53
ВИСНОВКИ.....	56
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	58

ВСТУП

Актуальність. В останні роки відбулась важлива переоцінка ролі та місця спорту в сучасному суспільстві. Так як в нього залучені значні фінанси та велика кількість робочої сили, то постійно відбувається вдосконалення нових моделей управління спортом та його фінансування. Тенденція комерціалізації та професіоналізації, гостра конкуренція свідчать про те, що спорт повинен самостійно здобувати прибуток з ресурсів, які мають у розпорядженні.

Як стверджують С.І Гуськов, М.М. Линець, В.М. Платонов, Б.М. Юшко тривалий час спорт та економіка розглядалась, навіть на Заході, як дві окремі галузі. Вважалось, що спорт це хобі, вільні розваги і він не має нічого спільного з економікою, професією, торгівлею. В наш час все кардинально змінилось: в сучасному професійному спорті в умовах жорсткої конкуренції заробляються великі гроші (Ф. Шааф, 1998; В. Бауэр, 2001).

Sage G., Black Shaw I., Hogg G. стверджують, що оскільки спорт в Європі в багатьох своїх проявах доволі чітко класифікується з економічною та керівною стороною, то значні принципи економічної теорії та теорії керування доцільно використовувати в спорті.

На думку фахівців в галузі спорту як в Європі так і в усьому світі найбільш популярним видом спорту є футбол. Міжнародна федерація футбольних асоціацій (FIFA) була створена в 1904 році. На початковому етапі в неї входило шість регіональних організацій: Європейський союз футбольних асоціацій (UEFA), Азіатська та Африканська футбольні конфедерації, Конфедерація футболу Північної та Південної Америки, Австралії та Океанії.

За ствердженнями спортивних аналітиків в Європі більшість футбольних чемпіонатів відбувається на національному рівні. Найбільші здобутки в проведенні чемпіонатів мають Англійська прем'єр ліга, Італійська серія «А», Іспанська LA ліга, Німецька бундеслига. Проте

існує два великих чемпіонати, які поєднують кращі команди з різних національних першостей це Ліга Чемпіонів та Ліга Європи. За прибутками вони є одними пріоритетних серед інших чемпіонатів.

Не можна не погоджуватись з фахівцями в галузі спорту, що для розвитку професійного спорту в Україні необхідно мати певний досвід діяльності провідних спортивних ліг, асоціацій саме за територіальною ознакою, а саме європейського професійного спорту взагалі, а футболу зокрема. Саме тому для розвитку професійного спорту в нашій країні доцільно вивчати економічну діяльність провідних європейських футбольних чемпіонатів, що підтверджує актуальність нашого дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Кваліфікаційна робота є складовою науково-дослідної теми кафедри олімпійського та професійного спорту Херсонського державного університету «Оптимізація навчально-тренувального процесу спортсменів різної кваліфікації» (№ 0116U005791).

Об'єктом дослідження є діяльність професійних європейських футбольних ліг.

Предметом дослідження є економічна діяльність провідних європейських чемпіонатів.

Мета дослідження полягає в вивченні особливостей економічної діяльності різних європейських футбольних чемпіонатів.

Науковий апарат нашої роботи дозволив скорегувати наступні **завдання дослідження:**

- ❖ зробити узагальнення спеціальних наукових та науково-методичної літератури з питань розвитку професійного футболу в Європі, організаційної структури провідних європейських футбольних ліг;

- ❖ дослідити економічну діяльність різних європейських футбольних чемпіонатів;

- ❖ вивчити головні засади діяльності Ліги чемпіонів та Ліги Європи;

- ❖ експериментально обґрунтувати особливості економічної діяльності в різних європейських футбольних чемпіонатах.

Для досягнення мети і вирішення поставлених завдань в ході дослідження ми використовували наступні загальноприйняті **методи**: аналіз та узагальнення наукової літератури, аналітичний метод, методи математичної статистики.

Наукова новизна отриманих результатів полягає у наступному:

- розкрита система економічних взаємовідносин між футбольними клубами в європейському професійному спорті;

- узагальнені дані щодо основних джерел прибутку та статей видатків в сучасному європейському футболі;

- доповненні дані щодо особливостей участі футбольних клубів в провідних загальноєвропейських турнірах ліга чемпіонів та ліга Європи;

- проведено порівняння основ економічної діяльності професійних футбольних ліг в різних країнах Європи.

Практичне значення полягає в тому, що отримані в ході дослідження результати доцільно використовувати при організації діяльності професійних спортивних ліг та клубів. В роботі, на прикладі провідних європейських футбольних чемпіонатів, окресленні пріоритетні напрямки ведення ефективної економічної діяльності, вивчені основні види діяльності, використання яких дозволить суттєво підвищити фінансову стабільність українського професійного спорту, який в наш час знаходиться не на максимумі власних можливостей. Головні засади кваліфікаційної роботи доцільно використовувати при проведенні, як лекційних так і семінарських занять з дисциплін «Олімпійський та професійний спорт» та «Управління та менеджмент в спорті».

Структура роботи. Кваліфікаційна робота на здобуття ступеня вищої освіти «магістр» складається із вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел. Робота викладена на 57 сторінках, містить 3 таблиці та 2 рисунки. Перелік використаних джерел налічує 50 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДІЯЛЬНОСТІ ПРОФЕСІЙНИХ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ФУТБОЛЬНИХ ЛІГ

1.1. Становлення та сучасний стан європейського футболу

Батьківщиною футболу вважається Англія, хоча ігри з м'ячем, окремі елементи яких дуже сходять з деякими рисами футболу були відомі в глибокій давнині в Єгипті, Китаї, Греції, Римській імперії тощо [14, 25].

Гра з м'ячем ногами була відома на Британських островах ще в IX в. Це була динамічна та достатньо груба гра, без усіляких правил, яка дозволяла учасникам дати волю ворожим інстинктам та виплеснути всю накопичену енергію. Оскільки такі бурхливі ігри відбувались не лише тільки відносно безлюдних місцях, але й на площах та вулицях міст, подібні змагання доволі часто супроводжувались безчинством та наносили значні втрати торгівцям та ремісникам. Усе вище зазначене викликало незадоволення у британських монархів. Так в 1314 році англійський король Едуард II своїм наказом під страхом тюремного ув'язнення заборонив грати у футбол в великих містах [10, 26, 28].

Лише тільки через три сторіччя король Чарльз II у 1861 році дозволив провести гру подібну до футболу, між власними кріпосними та кріпосними графа Албермейда і навіть виступив організатором цього змагання. Однак після смерті Чарльза про цю гру в Англії на тривалий час просто забули.

Вікторіанська епоха в Англії виявилась більш сприятлива для розвитку спорту. У 1804 році були модернізовані відомі середні навчальні заклади де найбільш популярними виявили ігри, які були дуже схожі на футбол та регбі. В цей час почали створюватись різні команди, почали з'являтись ігрові майданчики однак не було розроблено єдиних правил проведення гри.

Перша спроба уніфікувати правила гри була в коледжі Триніті у 1848 році в Кембриджі. Однак ці 16 так званих «Кембріджських правила» відомі в багатьох англійських коледжах нажаль втрачені [6, 19].

В 1855 році в Шеффілді був заснований перший футбольний клуб «Шеффілд Юнайтед» та з'явилися «Правила Шеффілдського клубу».

За даними англійських спортивних істориків в другій половині 50-х років XIX сторіччя кількість футбольних клубів в Англії поступово зростає і на початку 60-х років усе частіше почали говорити про необхідність проведення матчів між ними. Однак реалізувати ці пропозиції було доволі складно, оскільки не усі клуби дотримувались єдині правил гри, тому виникла необхідність в створенні асоціації, яка би об'єднала футбольні клуби та розробили єдині для всіх правила гри [34, 40].

Представники клубів, капітани команд та делегати від різних навчальних закладів 26 жовтня 1863 року провели в Лондоні збори, на яких була створена Футбольна асоціація. Основу правил гри склали «Кембріджські правила», найголовніше з яких це те, що вести м'яч можна тільки ногами. Не дозволялось наносити удари по супернику ногами та затримувати його руками.

На другому засіданні Футбольної асоціації, яка відбулась 6 грудня 1863 року, було прийнято рішення признати футбол та регбі різними видами спорту. Ця дата вважається днем народження сучасного футболу, оскільки саме створення в Англії Футбольної асоціації сприяло переходу від стихійного футболу до організованого. Проте через три роки в Шеффілді була створена інша асоціація з власними правилами гри. Перший матч між командами цих двох асоціацій відбувся 13 березня 1866 року.

Секретар Футбольної асоціації К.У. Елкок 20 липня 1871 року започаткував змагання на Кубок виклику Футбольної асоціації (ці

змагання доволі популярні і в наш час). Перший фінал змагань на Кубок (срібний кубок висотою 18 дюймів) відбувся 16 березня 1872 року в місті Кеннінгтон Оувел в присутності 2 тисяч вболівальників. Перекладину воріт заміняла мотузка натягнута між штангами, а після кожного голу команди мінялись воротами. В Глазго 30 листопада 1872 року відбувся перший міжнародний футбольний матч між командами Шотландії та Англії.

В 1873 році по аналогії з англійськими футбольними асоціаціями була створена Шотландська футбольна асоціація, в 1876 році з'явилась Футбольна асоціація Уельсу, а в 1880 році нарешті сформована Ірландська футбольна асоціація.

В період функціонування Футбольної асоціації відбувались постійні зміни, які стилю ведення гри так і в інвентарі, обладнанні та екіпіровці. В 1875 році мотузку, яка поєднувала шести (бокові стійки воріт) замінили на поперечину, яка знаходилась на висоті 2,44 м від землі та ін. В той час всі гравці були любителями, яким був притаманний дух справедливої гри.

На зустрічі секретарів футбольних асоціацій Англії, Шотландії, Уельсу та Ірландії 6 грудня 1882 року було прийнято рішення про проведення в 1884 році першого чемпіонату між командами британських футбольних асоціацій, а 2 червня 1886 року відбулось перше офіційне засідання Ради міжнародної футбольної асоціації, яка об'єднала під власною егідою асоціації Англії, Шотландії, Уельсу та Ірландії.

В перших розіграшах Кубка виклику футбольних асоціацій виступали лише тільки любителі, однак починаючи з 1883 року на футбольних аренах почали з'являтися і професіонали. Однак секретар Футбольної асоціації намагався знайти компроміс стосовно того, що з однієї сторони необхідно було легалізувати професійний футбол, а з іншої не допустити професіоналів до змагань за Кубок. В результаті

була створена Англійська футбольна ліга, яка об'єднала 12 професійних футбольних команд і провела перший чемпіонат серед професійних футболістів. В 1890 році за аналогією створюється Шотландська футбольна ліга.

Поява професійного футболу значно підвищило змагальних характер гри. Футболісти намагаючись не допустити взяття воріт власної команди, все частіше почали порушувати правила. Тому за пропозицією представників Ірландії було започатковано виконання пенальті, як різновиду штрафного удару, який призначається за порушення правил захисниками в межах 12 ярдів (11 метрів), який виконується без перешкод.

Наприкінці XIX сторіччя сили професійних футбольних команд дещо зрівнялися завдяки впровадженню так званих трансферів.

З Великобританії футбол швидко розповсюдився в інші країни європейського континенту. В 70-80-ті роки XIX сторіччя він почав розвиватись у Франції, Нідерландах, Данії, Швейцарії, тощо. З часом в країнах Європи почали створюватись національні футбольні асоціації.

На початку XX сторіччя на Європейському континенті були зіграні перші міжнародні матчі. Саме цей факт в значній мірі посприяв тому, що 21 травня 1904 року в Парижі делегати від асоціацій семи країн Франції, Бельгії, Данії, Нідерландів, Іспанії, Швеції, Швейцарії підписали документ про створення Міжнародної федерації футбольних асоціацій ФІФА. Через рік до неї приєдналась футбольна асоціація Англії.

В 1900 році футбол вперше увійшов до програми олімпійських змагань. В 1924 році ФІФА вперше стало організатором олімпійського футбольного турніру. В 1928 році було прийнято рішення про проведення чемпіонату світу з футболу.

На конгресі ФІФА, який відбувався в 1950 році в Ріо-де-Жанейро, за ініціативою представників європейських національних федерацій

було прийнято рішення про створення Ради європейських футбольних асоціацій (УЕФА). Одним з основних напрямків діяльності УЕФА на початку виникнення стало проведення чемпіонату Європи серед збірних команд.

Регулярні міжнародні змагання з футболу не обмежуються чемпіонатами, в яких приймають участь збірні команди країн. В Європі регулярно відбувається турнір серед чемпіонів країн континенту.

В квітні 1955 року в Парижі відбулось перше засідання оргкомітету по проведенню першого розіграшу кубку чемпіонів. В цьому змаганні прийняло участь 16 команд, які за кубковим принципом були за допомогою жеребу розбиті на вісім пар і за сумою двох ігор (на власному та чужому полі) визначили переможця, який проходив до наступного раунду. Починаючи з сезону 1991/1992 років ці змагання отримали назву «Ліга чемпіонів», а система проведення змагань з кубкової змінилась на змішану, що знайшло відображення в непередбачуваності змагань. Найбільша кількість перемог (8 разів) в даному виді змагань у мадридського «Реалу» (Іспанія) та італійського «Мілану» (5 перемог).

З 1961 року під егідою УЕФА проводились змагання на Кубок володарів кубків європейських країн. Відбулось 39 таких розіграшів і з сезону 1999/2000 років турнір припинив своє існування. З 1958 року також під егідою УЕФА почали проводити змагання на Кубок ярмарок, який в подальшому був змінений на Кубок УЕФА. В наш час обидва цих чемпіонати об'єднані в один турнір, який має назву «Ліга Європи».

Щоб виявити найсильнішу клубну команду світу, починаючи з 1960 року відбувається розіграш Міжконтинентального кубку, за який сперечаються переможець Ліги чемпіонів та найсильніша клубна команда Південної Америки, володар Кубку Лібертадорес.

На сьогодні сильніші клуби в Європі та Південної Америці витрачають значні фінансові заощадження на придбання нових

футбольних «зірок». Серед найбільш багатих футбольних клубів Європи виділяють: англійські «Манчестер Юнайтед», «Челсі», «Манчестер сіті», «Ліверпуль», італійські «Інтер», «Мілан», «Ювентус», іспанські «Реал», «Барселона», німецькі «Баварія», «Борусія», французький «ПСЖ», які витрачають на придбання нових футболістів з різних країн світу десятки і навіть сотні мільйонів доларів за один контракт.

На сьогодні ФІФА об'єднує близько двохсот національних федерацій та асоціацій — по одній від кожної країни, виключення зроблено для родини футболу — Великобританії: протягом багатьох десятиріч її представляють чотири футбольних асоціації — Англії, Шотландії, Уельсу, Північної Ірландії, які є самостійними членами як ФІФА так і УЕФА, виступають окремими командами на чемпіонатах Європи та світу. Також кожна з чотирьох асоціацій виставляє свої клубні команди для участі в європейських клубних турнірах.

Міжнародна федерація футбольних асоціацій — одна з самих представницьких міжнародних спортивних федерацій (за кількістю членів) й одна з найбагатших та відомих в світі, що обумовлюється, з однієї сторони, великою популярністю футболу в багатьох куточках планети, як виду спорту так і видовища, з іншої добре відлагодженою організаційною системою проведення змагань, тісними взаємовигідними діловими зв'язками з телебаченням та роботодавцями.

1.2. Організаційна структура професійних футбольних ліг в різних країнах

Керівництво професійним та любительським футболу здійснюється УЕФА, яка входить до складу ФІФА. По відношенню до статусу спортсмена-професіонала УЕФА завжди випереджала міжнародні федерації з інших видів спорту. Аналізуючи маркетингову політику УЕФА зазначимо, що з 1990 року вона прийняла рішення взяти під контроль всю рекламу та права на телетрансляцію фінальної частини

розіграшу Ліги чемпіонів.

Контракти підписані УЕФА дозволяють залишати практично всі прибутки в галузі футболу і більш справедливо розділити її між учасниками ліги. Так за даним контрактом 8 клубів фіналістів повинні отримати 50 — 60 % загальних прибутків, які розподіляються між ними в залежності від місць в турнірній таблиці, а інша частина прибутків розподіляється між клубами, які вибули з першості, асоціаціями — членами УЕФА і самим Союзом європейських футбольних асоціацій.

Найбільшу зацікавленість в розвитку професійного спорту представляють національні чемпіонати таких країн, як Великобританія, Німеччина, Італія, Франція. Проте на думку фахівців еталоном розвитку професійного футболу в Європі тривалий час вважається Великобританія.

Організаційна структура Англійської прем'єр ліги.

Футбол в Великобританії контролюється незалежними футбольними асоціаціями Англії, Уельсу, Шотландії та Північної Ірландії. До Англійської футбольної асоціації входить близько 340 клубів. Крім цього близько 42 тисяч клубів нараховується в регіональних та районних асоціаціях. Професійні клуби Англії та Уельсу (92 команди) об'єднані в Футбольну лігу в складі якої знаходяться чотири дивізіони. В самостійній Шотландській футбольній лізі 38 клубів, які грають в трьох дивізіонах. В Північній Ірландії 14 напівпрофесійних клубів виступають в Ірландській футбольній лізі.

В середньому за сезон, який триває з серпня по травень, проводиться більше 2000 матчів, які збирають лише тільки в Англії біля 18 млн. вболівальників.

В професійному футболі Англії діє своєрідна модель футбольного клубу. Вона передбачає, що власник клубу та його гравців є сам клуб, а не приватна особа. Разом з тим Англійська футбольна асоціація забороняє виплачувати зарплату керівникам адміністрації клубу, тому

всі клуби представляють собою комерційні товариства з обмеженою відповідальністю. У зв'язку з цим в Англії, як і в Італії, Мексиці, Колумбії більшість клубів мають структуру акціонерних товариств. Відповідно податки з них стягуються, як з підприємств, які займаються концертно-театральною діяльністю. Такі клуби не можуть мати власних стадіонів і проводять ігри на орендованих полях.

Англійська футбольна ліга складається з чотирьох дивізіонів (ліг), включаючи так звану прем'єр лігу. Перехід клубів з одного дивізіону в інший здійснюється за підсумками кожного сезону. Найвищим органом ліги є загальні збори, на яких обирається рада ліги на чолі з радою директорів та президентом.

Всі суперечки вирішує арбітраж, який складається з трьох арбітрів. Кожна сторона повинна назначити свого арбітра, а потім два арбітри обирають третього з групи експертів затверджених радою. Якщо вони не можуть домовитись стосовно третього арбітра це робить президент ліги. Також діє апеляційне журі з трьох членів ради.

В своїй роботі ліга керується Положенням про лігу в якій окремий розділ присвячений проведенню футбольних матчів, їх переносу, трансляції, форми гравців та умов для глядачів, системи переходу клубів з одного дивізіону в інший, а також припиненню членства в лізі. Наступний розділ присвячений основним фінансовим аспектам їх діяльності, включаючи спонсорство. Також існує розділ присвячений реєстрації, трансферів та трудових угод футболістів. В ньому відмічається, що жоден гравець не має права приймати участь в змаганнях, якщо він не зареєстрований в лізі. Обов'язки по реєстрації покладаються на клуб в якому грає гравець. Існує декілька видів реєстраційних форм: неконтрактна, повний контракт, місячний контракт, контракт стажера. Також існують трансферні карти, при чому сам трансфер не реєструється лігою доти поки повністю не виплачена відповідна компенсаційна сума. Всі трудові угоди (контракти) між

клубами та футболістами виконуються на спеціальних офіційних бланках і повинні бути узгоджені керівництвом ліги. Також в положенні встановлена мінімальна тижнева зарплата гравця за контрактом, яка складає 90 фунтів стерлінгів.

В розвитку британського футболу велике значення має функціонування Футбольного тресту (ФТ), який охоплює всі рівні футболу від масового до професійного. Футбольний трест був створений за ініціативою низки букмекерських фірм, які приймають ставки на футбольному тоталізаторі з метою розвиненні футболу на всіх рівнях. З даної позиції ФТ є унікальною організацією в якій футбол є об'єднувальною основою для різних соціальних інститутів та суспільних структур. Серед опікунів Футбольного тресту слід виділити футбольні організації, гравці, правозахисні органи, місцеві спортивні федерації та букмекерські компанії. Щорічно до фонду ФТ потрапляє близько 160 млн. фунтів стерлінгів. Більша частина цих коштів акумулюється в букмекерських фірмах в результаті зниження відсотку податку на футбольний тоталізатор, які цільовим призначенням спрямовуються трестом на реконструкцію спортивних споруд, вдосконаленням системи безпеки на стадіонах, покращення якості футбольного газону. Також серед пріоритетних завдань є можливість створення в дні проведення матчів необхідних умов для сімейних переглядів ігор, а також зручних умов для інвалідів. Клуби також можуть звернутись до Футбольного тресту за коштами, які дозволять знизити видатки на оплату послуг органів правопорядку під час матчів та інший мір, які сприятимуть підвищенню рівня організації змагань.

На відміну від США в Англії не існує розподілу функцій менеджера та тренера. Менеджери в якості старших тренерів команди несуть відповідальність за всі спортивну роботу і одночасно регулюють та визначають кадрову політику. Вони можуть покупати та продавати гравців, ведуть переговори про підписання контрактів.

Організаційна структура Німецької бундеслиги .

Професійний футбол з'явився в Німеччині порівняно недавно всього в сезоні 1963/64 років коли було створено німецький футбольний союз (DFB), яки не розглядав професійний футбол відокремлено від любительського. Організаційна структура DFB має вигляд піраміди на вершині якої бундеслига з 18 клубами. Нижче розташовується друга бундеслига, яка також складається з 18 футбольних клубів. До неї приєднується оберліга (вища любительська ліга), в якій налічується 10 груп. Нижче розташовується ще декілька дивізіонів з великою кількістю груп, що включають інші любительські команди. В усіх дивізіонах, починаючи від самого низького любительського і закінчуючи бундеслигою, за підсумками проведеного сезону відбувається перехід команд з більш низьких ліг до більш високих і навпаки.

Організаційна структура DFB орієнтована на принципі федералізму. На різноманітних організаційно-структурних рівнях проводяться зібрання членів або делегатів, на яких обирається президент відповідних об'єднань, а також делегати для участі в виборах на більш високу організаційно-структурну ступінь.

На вершині піраміди знаходиться бундестаг DFB з 211 делегатами, які представляють усіх її членів та 36 професійних футбольних клуби. В ньому вирішуються всі принципові питання, які стосуються уставу, правил гри, обирається президія і різні комісії.

Бундеслига, як вищій футбольний дивізіон створена в 1963 році. До цього титул чемпіона країни визначався в фіналі за участю кращих команд окремих регіональних ліг. Починаючи з сезону 1992/1993 років три останні команди бундеслиги переходять до другої ліги, а три команди другої ліги проходять вище. За принципом роботи DFB між обома бундеслигами постійно здійснюється взаємозв'язок і обмін клубами за підсумками сезону.

Для того щоб грати в одній з двох бундеслиг кожному клубу

необхідно отримати ліцензію DFB, яка щорічно повинна поновлюватись. Дана ліцензія представляє собою угоду між DFB та відповідним клубом. Крім необхідної спортивної кваліфікації, кожному клубу необхідно довести, що він в змозі виконувати певні економічні, технічні та адміністративні умови, включаючи безпеку глядачів. На основі підписаної угоди з DFB клуб отримує право грати в однієї з бундесліг підкоряючись уставу та положенню DFB, статуту про ліцензування гравців, який є необхідним для професійних німецьких клубів.

З точки зору організаційної структури бундесліга не є самостійним об'єднанням, а входить до складу DFB. Однак в середині цього об'єднання за професійними клубами признані певні адміністративні права, які гарантують клубам відому автономію та самостійність, а також власну відповідальність за вирішення проблем, які виникають перед клубом. За статусом рішення про ліцензії гравців приймається не бундестагом DFB, а радою DFB. Це пов'язано з тим, що бундестаг DFB збирається один раз на три роки. Крім цього в раді DFB значно більше представників клубів бундесліги з правом голосу.

Рада ліги є органом, який відповідає за представництво інтересів професійних футбольних клубів в DFB. Члени ради обираються на зборах всіх 36 професійних клубів. Ця рада вважається органом самоврядування професійним футболем в межах DFB. Адміністративне управління бундеслігами здійснює секретаріат ліги, який є підрозділом DFB, як в матеріальному так і в кадровому питанні.

Німецький футбольний союз є єдиною національною спортивною федерацією Німеччини, яка не отримує відшкодувань з державної казни. Він існує переважно за рахунок власних прибутків до яких відносять: членські внески, доходів від господарської діяльності та управлінням майна, пожертвування меценатів, виплати спонсорів та штрафів, прибутків від проведення спортивних заходів, ліцензійні збори, надходження від реклами та доходів від телебачення та лотереї.

З метою стабілізації фінансового положення клубів бундеслиги Федерація футболу Німеччини заснувала щорічний фонд допомоги в розмірі 16 млн. євро. Кошти до цього фонду вносять клуби, які приймали участь в Європейських клубних турнірах, а отримують з нього всі 18 команд бундеслиги однаково. В пошуках нових джерел фінансування німецькі клуби почали виставляти на продаж власні акції.

Організаційна структура Італійської серії «А».

Федерація футболу Італії заснована в 1898 році і займається юнацьким, любительським та професійним футболом. Вона об'єднує дві професійні ліги: Лігу «А» та лігу «В», Національну напівпрофесійну лігу «С», а також любительські та юнацькі ліги. Напівпрофесійна національна ліга «С», в якій приймають участь і професіонали, проводить чемпіонати в двох підгрупах «С1» та «С2», а також любительський чемпіонат ліги «D».

Ліга «А» нараховує 20 клубів, ліга «В» також має представництво 20 футбольних команд. Стосовно напівпрофесійних ліг «С», то в чемпіонаті «С1» приймає участь дві підгрупи по 18 команд кожна, в чемпіонаті «С2» існує чотири підгрупи по 18 команд в кожній. Таким чином в чемпіонаті Італії в різних лігах приймає участь більше 150 професійних та напівпрофесійних клубів.

В Італії для прийняття в члени ліги поряд з документами необхідно пред'явити ретельний відгук про фінансове положення, надати гарантії, щодо покриття видатків, дані про місткість та придатність ігрового поля та відповідних споруд для глядачів на ігровий сезон.

Однією з характерних рис італійського професійного футболу є створення вдалого симбіозу двох аспектів: спортивного та комерційного. За розмірами річного обороту фінансових капіталів футбол, включаючи клуби, спонсорів, тоталізатор, рекламу, телебачення, засоби масової інформації, займає 11-те місце в списку крупніших італійських фірм.

Безперечно зацікавленість представляє собою субсидування

італійського футболу з боку спонсорів та місцевих органів влади. Щорічний дотації складають суму в 600 млн. євро, що втричі більше ніж в Німеччині. Спортивне спонсорство дуже популярне в Італії, оскільки одна з причин його існування є пільгова податкова політика. Крім того фірми не платять податки з витрат на рекламу.

Також на відміну від інших країн в Італії превалює індивідуальна форма володіння клубами, коли одна особа або родина є власником команди.

Купівля-продаж гравців відбувається на початку липня кожного року. Це, як правило футболісти середнього рівня та молоді таланти. Всупереч представленням про ринок, купівля-продаж відбувається за твердими розпорядженням, узгодженим з клубами та лігою. В питанні переходу гравців дотримуються принципу чим молодше тим дорожче. Сума збільшується до 27-річного віку гравця, а потім знижується на 20 % для 28-річного, на 25 %, а для 29-річного та на 30 % для футболіста якому 30 років й більше.

З кінця 80-х років італійська футбольна ліга є однією з найбільш багатших ліг в Європі. Це в основному пов'язано з наявністю великої кількості легіонерів. Італійці скупили всіх кращих гравців в світі, проте економічна криза, яка охопила країну відобразився і на професійних футбольних клубах. Власники клубів, які були організовані у вигляді акціонерних компаній, за фінансові махінації потрапили за ґрати. Більшість легіонерів були вимушені покидати країну і переїжджати в інші країни і приймати участь в інших футбольних чемпіонатах. Однак не зважаючи на кризові явища, Італія не втрачає головних позицій в європейському футболі.

На початку 90-років в Італії розгорнулась широка дискусія з цінами на вхідні квитки до яких були залучені не тільки футбольні кола (керівники ліг, команд, стадіонів), але й державні органи. Держава нараховує податок на квитки усіх культурно-видовищних заходів, до

яких відносяться і футбольні матчі. Тому ціна на квитки значно зросла, що не могло не відобразитись на відвідуваності матчів. Проте не зважаючи на зниження відвідуваності футбольних поєдинків, завдяки тоталізатору футбол, як галузь «розважального бізнесу» є основним джерелом фінансування всього італійського спорту. Прибутки від футбольного тоталізатору постійно зростають. Однак уряд не лише тільки отримує власний відсоток від тоталізатору, але й обкладає податком квитки на футбол, які реалізуються протягом сезону.

Велика увага в італійському футболі приділяється його правовим аспектам. Так з метою регулювання конкуренції на футбольному ринку прийнято рішення заборонити гравцям, чий контракт ще не закінчився, вести перемови з іншими клубами відносно переходів. Такі перемови можна вести не раніше 3 місяців до завершення дії існуючого контракту.

Стосовно укладення контрактів з іноземними гравцями, то для контролю їх правомочності Федерація футболу Італії створила спеціальну комісію, без візи якої Національна ліга не може затверджувати відповідні контракти.

Організаційна структура французької Національної футбольної ліги.

Офіційно професійний футбол виник у Франції в 1932 році. Саме тоді Федерація футболу країни прийняла принципове рішення про введення статусу футболіста-професіонала. Після декількох експериментальних сезонів стало очевидним, що результати команд та збірної значно покращились. Було створено новий професійного футболу, тобто керівництво футболу розділилось на дві організації, що внесло певну ясність в організації футболу в національному масштабі. Федерація футболу незабаром почала співпрацювати з представниками крупних професійних клубів, які керувались новим органом професійного футболу.

Проте організатори перших професійних чемпіонатів зіткнулись з

серйозною перешкодою у вигляді самої Французької федерації футболу (ФФФ), в якій було немало противників професіоналізації. Однак час показав правильність зробленого вибору й повоєнний час обидві організації остаточно врегулювали свої відносини. Організація професійного футболу (яка називалась Об'єднанням клубів) потім була перейменована в Національну футбольну лігу (НФЛ). Її завдання полягали в організації чемпіонату Франції серед професіоналів, керуванні чемпіонатом другого дивізіону, який проводився під егідою Федерації футболу Франції та керує його представниками професійного та любительського футболу. Серед обов'язків НФЛ фахівці виділяють підготовку професійних футболістів, об'єднання футбольної еліти в професійні клуби, представлення в розпорядження Федерації футболу Франції гравців для участі в міжнародних матчах, сприяння підготовки тренерів.

Склад ліги налічує спортивні об'єднання, які існують у вигляді спортивних асоціацій, спортивних товариств та місцевих організацій зів змішаним капіталом. Ліга також включає любительські клуби, які приймають участь в чемпіонаті другого дивізіону, в тому випадку, якщо вони признають устав НФЛ.

Керівництво НФЛ здійснюється адміністративною радою, яка складається з 24 членів. До ради входять представники клубів, які приймають участь в чемпіонаті першого та другого дивізіонів, незалежні члени з числа індивідуальних членів НФЛ, які не мають відношення до клубів ліги, представник Федеральної ради Федерації футболу Франції, представник арбітрів, представник тренерів від клубів ліги. Генеральна асамблея НФЛ скликається два рази на рік. В її роботі приймають участь тільки представники клубів або організацій признаних НФЛ й незалежні члени, які входять до складу адміністративної ради.

Французька федерація футболу делегує національній футбольній лізі право керівництва професійним футболом, при чому це керівництво

розповсюджується на команди напівпрофесіоналів та любителів.

Взаємовідношення між Французькою федерацією футболу та Національною футбольною лігою регулюється за допомогою угоди, підписаною президентами двох організацій. Федерація і ліга несе відповідальність за контракти з засобами масової інформації. Обидві організації мають виключні права на перемови з державними або приватними телекомпаніями про укладання угоди на телетрансляцію, які підписують спільно.

У Франції існує декілька категорій професійних футболістів, які працюють в клубах за контрактною системою починаючи з учня, стажера, напівпрофесіонала та закінчуючи професіоналом. Типові контракти між гравцями та керівництвом клубів обговорені в Хартії професійного футболу.

З доходів від чемпіонату Франції в першому та другому дивізіонах робляться відрахування на користь любительського футболу.

Як вже зазначалось раніше, спортивні клуби у Франції організуються за принципом асоціацій або товариств. Клуби в яких спортсмени виступають за винагороду, повинні функціонувати у вигляді економічного товариства зі змішаним капіталом або спортивного клубу. Закон передбачає можливість створення товариства нового типу, в якому забороняється розподіл прибутків між акціонерами, а більшість голосів є власністю клубу.

Умови функціонування футбольних клубів, обговорені в спільному документі генеральної асамблеї НФЛ та асамблеї ФФФ, зводяться до наступних положень:

– до числа вкладників спортивного клубу зі змішаним капіталом мають право входити не декілька асоціацій, але тільки одна з них може використовувати професійних гравців. Дана асоціація й розглядається як базова в клубі;

– базова асоціація і клуб зі змішаним капіталом повинні мати одну назву. Його устав включає питання керівництва професійним сектором базової асоціації. Умови й рамки відповідального професійного сектора, а також умови надання фінансової допомоги іншим секторам обговорюються в угоді між клубом зі змішаним капіталом та базовою асоціацією;

– асоціація, яка використовує професійних гравців, може звернутись до міністра в справах спорту з клопотанням про представлення їм права приймати участь в діяльності клубу зі змішаним капіталом, маючи дозвіл Французької федерації футболу за представленням НФЛ.

Повноваження на організацію і контроль за чемпіонатом адміністративна рада НФЛ делегує спортивній комісії, яка складається з 10 осіб, назначених адміністративною радою. Календар змагань розробляється комісією НФЛ з подальшою передачею її ФФФ для затвердження адміністративною радою ліги. Календар має силу закону: всі матчі повинні проводитись в один день й в час вказаний спортивною комісією.

На відміну від інших видів спорту та країн у французькому професійному футболі існує так звана «зарита» система підготовки професіоналів. Згідно положенню Хартії, клуби зобов'язані створювати навчальні центри, куди прийматимуть юнаків, які підписують контракт на 2 роки у віці від 16 до 18 років. Потім вони повинні пройти стажування в команді клубу, щоб отримати статус професіонала. У Франції існує і більш високий рівень підготовки молодих футболістів який має назву Національний інститут футболу.

1.3. Специфічні особливості економічної діяльності в професійних футбольних лігах Європи

Під час підготовки до змагань, участі в змаганнях спортсмен-

професіонал виконує великий за обсягом об'єм роботи, який за енергозатратністю не поступається роботі робітників на підприємстві, а в деяких випадках навіть перевищує його. Відповідно до вище зазначеного час, який спортсмен використовує повністю можна вважати його робочим часом. Значна кількість фахівців в галузі спорту вважають, що професійний спорт вже давно перестав бути тільки спортом і зазвичай зараз представляє велику індустрію бізнесу, метою якого є отримання максимальних прибутків від своєї діяльності. Фахівці вказують, що професійний спорт - це перш за все бізнес, кінцевим результатом якого є не рахунок в матчі чи результат поєдинку, а прибуток [6].

Проте на відміну від загального розуміння бізнесу в професійному спорті існують певні, специфічні відмінності, які суттєво відрізняють його від бізнесу в широкому розумінні цього поняття. За звичай бізнесмени стараються продати якомога більше своїх товарів і намагаються при цьому “задавити” своїх опонентів по бізнесу. На відміну від загального бізнесу в професійному спорті суперництво між окремими командами відбувається лише тільки на спортивних аренах під час проведення змагальної діяльності. Все, що стосується ведення бізнесу, то він відбувається спільно під час об'єднання в певні ліги та асоціації. Зазвичай якість, ефективність та прибутковість їх бізнесу багато в чому залежить від сили та міцності конкурентів, від того наскільки збалансована в них команда. Така відмінність від звичайного бізнесу багато в чому зумовлена необхідністю високої конкурентності на спортивних аренах. Без конкуренції не можливо зробити спортивні змагання непередбачуваними й відповідно зацікавити вболівальників до перегляду спортивних змагань.

Враховуючи описану відмінність можна зазначити, що чим більше спортсмен виграє ігор тим більші його прибутки, проте зі зниженням конкуренції прибутки будуть суттєво знижуватись.

Особливістю професійного спорту від інших бізнесових галузей слід вважати дуже високі прибутки як самих спортсменів так і спортивних функціонерів. Так заробітна платня професійного футболіста, баскетболіста або хокеїста в десятки разів перевищують заробітну платню інженера, програміста або вчителя. Надмірні прибутки обумовлені низкою факторів серед яких слід виділи: неймовірну популярність та розкрученість видатних професійних спортсменів, недовговічність спортивної кар'єри, яка в середньому не перебільшує 10 років, високий ризик отримання спортивної травми, яка може повністю змінити життя спортсмена та припинити можливість подальшого виступу на спортивних змаганнях.

В професійному спорті розмір заробітної плати також суттєво коливається і залежить від виду спорту, популярності спортсмена, можливостей команди, за яку він виступає, спортивного агента, який представляє права спортсмена.

Висновки до першого розділу. За результатами аналізу літературних джерел встановлено, що розрізняють два основних підходи в розвитку професійного спорту: комерційно-спортивний та спортивно-комерційний. Перший спрямований на отримання прибутків притаманний американському професійному спорту. Другий більш спортивний, де на перше місце виходить спортивний результат, активно культивується в європейському спорті. В Європі одним з найбільш розповсюдженим є спортивна гра в футбол. Батьківщиною сучасного професійного футболу є Велика Британія, а саме Англія, Шотландія, Уельс, Ірландія. Саме в Англії вперше був проведений чемпіонат та кубок країни.

Основною структурною одиницею в професійному спорті є ліга або асоціація. Вони є основними законодавчими та виконавчими органами влади в певному виді спорту. Керує діяльністю ліги Рада управляючих, до складу якою входять президенти всіх клубів. Ефективність діяльності

ліг визначається економічною прибутковістю. Всі команди, що входять до складу певної ліги є партнерами в бізнесі незважаючи на жорстку конкуренцію на спортивному майданчику. Економічна діяльність професійних спортивних ліг спрямована на отримання максимальних прибутків від реалізації специфічного товару..

На сьогодні одними з розвинених є чемпіонати Англійської прем'єр ліги, Іспанської Ла ліги, Німецької бундеслиги, Італійської Серії «А», Французька федерація футболу та Національна футбольна ліга Франції. На думку провідних спортивних маркетологів, економістів та функціонерів найбільш ефективно організована діяльність в загальноєвропейських турнірах ліга чемпіонів та Ліга Європи, яка є взірцем ведення спортивного бізнесу. Тому вивчення економічної діяльності провідних європейських футбольних чемпіонатів надасть змогу фахівцям визначити пріоритетні шляхи розвитку професійного спорту і в нашій країні.

РОЗДІЛ 2

ОРГАНІЗАЦІЯ ТА МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

2.1. Організація та завдання дослідження

При написанні кваліфікаційної роботи на здобуття ступеня вищої освіти «магістр» ми проаналізували значну кількість спеціальної наукової та науково-методичної літератури, періодичних видань, засобів масової інформації, електронних сайтів провідних європейських ліг та асоціацій, що дало змогу нам визначити мету, об'єкт та предмет дослідження.

Експериментальна частина роботи проводилась у вигляді аналітичного аналізу отриманої інформації з визначенням особливостей економічної діяльності в провідних європейських чемпіонатах.

Для вирішення поставлених завдань ми провели певну низку експериментальних спостережень, які умовно розподіленні на декілька етапів.

На першому етапі (березень 2020 року) нами був проведений огляд спеціальних літературних джерел, пошук інформації щодо історії виникнення професійного футболу в світі та Європі, організаційної структури європейських професійних футбольних ліг, основних напрямків їх діяльності. Відповідно протягом даного етапу ми визначили експериментальну базу та команди діяльність яких ми будемо спостерігати протягом експериментальної частини роботи. Відповідно до вище зазначеного протягом даного етапу відбувалось оформлення першого та другого розділу роботи.

На другому етапі (квітень - червень 2021 року) ми вивчили основні економічної діяльності, джерела прибутків та їх розміри в професійних футбольних європейських ліг. В якості критеріїв оцінки ефективності економічної діяльності ми визначали відсоток фінансових надходжень до бюджетів певних ліг в порівнянні з розмірами видатків на спортивну

діяльність клубу, ліги.

Протягом третього етапу (липень — вересень 2021 року) ми дослідили та проаналізували основні джерела прибутків та статті видатків в Лізі чемпіонів та Лізі Європи на прикладі провідних європейських клубів.

На четвертому етапі (вересень-жовтень 2021 року) ми провели порівняння економічної діяльності провідних європейських футбольних чемпіонатів та дослідили особливості економічної діяльності міжнародних європейських турнірів Ліга чемпіонів та Ліга Європи. Також протягом даного етапу відбувалось оформлення кваліфікаційної роботи.

Контингент дослідження. При проведенні дослідження ми визначились з «специфічним» контингентом, який склали команди національних чемпіонатів провідних європейських країн. Так в ході дослідження ми вивчали національні чемпіонати: Англії (Premier League), Німеччини (Fußball-Bundesliga), Іспанії (Primera División). Італії (Serie A TIM). Паралельно з цим ви визначили особливості економічної діяльності міжнародних європейських турнірів Ліга чемпіонів (UEFA Champions League)та Ліга Європи (UEFA Europa League).

На думку спеціалістів аналітиків ефективність економічної діяльності багато в чому залежить від структури та системи проведення змагальної діяльності спортивної ліги. Проведення чемпіонату залежить від особливостей розташування команд на території країни.

Система проведення змагань в чотирьох основних ліга, які досліджувались протягом експерименту, суттєво не відрізнялась. Відмінностями є лише кількість команд в певній лізі. Чемпіонат відбувається за коловою системою в два кола. Паралельно з цим команди певних ліг приймають участь в розіграшах національних кубків та міжнародних кубків до яких вони потрапили.

Аналізуючи окремо кожен чемпіонат зазначимо:

– Англійська прем'єр ліга налічує 20 команд, чемпіон минулого чемпіонату «Манчестер Сіті», серед провідних клубів необхідно виділити «Манчестер Юнайтед», «Ліверпуль», «Лестер Сіті», «Челсі»;

– Німецька бундеслига налічує 18 команд, чемпіон минулого сезону «Баварія», серед провідних клубів відзначають РБ «Лейпциг», «Борусія» (Дортмунд), «Айнтрахт» (Франкфурт), «Вольфсбург»;

– Італійська серія А налічує 20 команд, чемпіон минулого сезону та лідер даного команда «Інтер», серед провідних клубів «Мілан», «Атаданта», «Ювентус», «Наполи»;

– Іспанська Ла ліга також налічує 20 команд, чемпіон попереднього сезону «Атлетико» (Мадрид), серед провідних клубів необхідно виділити «Реал», «Барселона», «Севілья», «Реал» (Сосьєдад).

В усіх перерахованих чемпіонатах за результатами сезону три останні команди залишають певну лігу і переходять в нижчий дивізіон, а три новачки з нижнього дивізіону потрапляють до футбольної еліти країни.

Взагалі всі футбольні чемпіонати відрізняються непередбачуваністю переможця, високим рівнем гри, значною популярністю, що безумовно знаходить відображення в відвідуваності матчів чемпіонату та ефективній економічній діяльності.

Проте серед інших національних клубних чемпіонатів в європейському футболі головним турніром сезону для більшості провідних клубів є два міжнародних турніри це Ліга чемпіонів та Ліга Європи.

Ліга чемпіонів UEFA представляє собою турнір сильніших футбольних клубів Європи (рисунок 2.1.).

Рис. 2.1. Офіційна емблема турніру Ліга чемпіонів

Даний турнір був заснований ще в 1955 році і спочатку мав назву Кубок європейський чемпіонів. У 1992 році з введенням групової стадії формат змагань був кардинально змінений. Саме тоді турнір отримав назву Ліга чемпіонів. Перші два сезони Ліги чемпіонів (1992/93 та 1993/94) в груповому турнірі грали вісім команд, які були розбиті на два квартети, переможці яких зустрічались у фіналі. Починаючи з розіграшу 1994/95 кількість груп збільшилось вдвічі, а вісім команд, які подолали дану стадію продовжували боротьбу з $\frac{1}{4}$ фіналу за олімпійською системою. Восени 1997 року груп вже стало шість.

У 1998 році Ліга чемпіонів перетворилась в самий успішний, з комерційної точки зору, європейський клубний футбольний турнір, і UEFA шукав способи збільшити кількість матчів. Перед початком сезону 1999/2000 років було прийнято рішення ввести другу групову стадію. Спочатку команди розбивались на вісім груп, потім кількість квартетів зменшувалось вдвічі, і лише тільки після чого починались матчі $\frac{1}{4}$ фіналу. В такому вигляді турнір проіснував чотири роки, але кількість матчів була дуже велика і глядацький інтерес до більшості матчів був не високим. Починаючи з сезону 2003/2004 років було прийнято рішення відмовитись від другого групового турніру і формат отримав наступний вигляд: в восьми групах команди грають за коловою

системою в два кола після чого 16 команд починають грати за олімпійською системою з 1/8 фіналу. З тих пір формат проведення турніру не змінювався.

З початку заснування і до 1996 року в турнірі приймали участь лише тільки чемпіони своїх країн. З 1997 року керівництво європейського футболу прийняло рішення про можливість виступу в турнірі не лише тільки чемпіонів, а й провідних футбольних клубів Старого світу. Тому було прийнято рішення, що кількість команд повинна відповідати рейтингу національної асоціації, який розраховує UEFA на основі раніше проведених ігор футбольних клубів певної країни в різноманітних загальноєвропейських турнірах за останні п'ять років. Так кожна команда має можливість заробити за перемогу 2, за нічию 1 рейтингових очки, яке йде до загальної скарбнички національної асоціації. Крім цього клуби можуть отримати додаткові бали:

- 1 бал призначається команді за можливість команди зіграти в наступному раунді турніру починаючи з чвертьфіналу;
- 4 бали команда отримує за потрапляння до групової стадії турніру;
- 5 додаткових балів команда отримує якщо виходить до раунду плей-офф після групового етапу;
- підрахунки балів проводяться лише тільки за зіграні матчі. У випадку вирішення питання переможця за допомогою після матчевих пенальті враховується результат додаткового періоду.

Під час визначення рейтингових показників враховуються середні показники виступу футбольних клубів певної асоціації за час виступу в єврокубкових турнірах. Визначення кількості учасників загальноєвропейських турнірів відбувається за показниками виступу в минуло річних змаганнях.

Коефіцієнт створюється на основі суми середніх значень за

минулий сезон (загальна кількість балів поділяється на число клубів асоціації, яка приймала участь в євросезоні), а також результати минули чотирьох сезонів. У випадку однакових коефіцієнтів більш високе місце займає асоціація, яка характеризується більш високими показниками рейтингу за минули сезон. Даний рейтинг оновлюється після кожного раунду клубних змагань УЄФА.

За регламентом проведення турніру початкового с групового етапу отримають 26 футбольних команд з наступним розподілом: 2 команди, які є переможцями попередніх турнірів; 4 футбольні клуби, які мають високі коефіцієнти й входять до чільної четвірки національних футбольних асоціацій, 2 футбольних клуби представлені асоціаціями які характеризуються п'ятим та шостим місцем в загальноєвропейському рейтингу та переможці національних першостей футбольних чемпіонатів асоціацій, які посідають місця з сьомого по десяте.

Першим етапом для 4 чемпіонів національних чемпіонатів своїх країн, які посіли в загальноєвропейському рейтингу, з 50 по 53 місце є перший кваліфікаційний раунд. В другому кваліфікаційному раунді грають два футбольні клуби попереднього етапу та 32 чемпіони країн, які за загальноєвропейським рейтингуванням посіли місце з 17 по 49. Під час проведення третього кваліфікаційний раунд в змаганнях приймають участь 17 футбольних клубів, які перемогли в другому кваліфікаційному раунді та 3 чемпіони країн, як посіли місця з 14-го по 16-те. До третього кваліфікаційного раунду потрапляють 9 клубів, які посіли 2 місця в національних першостях країн, що посіли в рейтингу місця з 7-го по 15-те, а також третій клуб країни, що посіла 6 місце в рейтингу UEFA. До раунду плей-офф потрапляють: 10 переможців третього кваліфікаційного раунду; 3 клуби, що посіли четверті місця в національних чемпіонатах країн з 1-го по 3-тє місце рейтингу UEFA; 2 клуби, що посіли треті місця в асоціаціях з 4 по 5 місце; 5 переможців третього кваліфікаційного раунду.

Наступним етапом змагань є груповий турнір, який включає в себе: 13 чемпіонів країн з 1-го по 13-тє місце рейтингу UEFA; 6 клубів, що зайняли другі місця в чемпіонатах з 1-го по 6-тє; 3 клуби, що посіли треті місця в країнах з 1-го по 3-тє; по 5 переможців раунду плей-офф.

З кожної групи виходять по дві команди, які складають 16 команд, що прийматимуть участь в 1/8 фіналу Ліги чемпіонів. Ігри плей-офф граються за олімпійською системою. Переможець турніру визначається за результатами двох матчів, які відбуватимуться на полі кожної з команд, які приймають участь в турнірі.

Наступним міжнародним європейським футбольним турніром є *Ліга Європи UEFA* (рисунок 2.2.)

Рис. 2.2. Офіційна емблема турніру Ліга Європи

Турнір під назвою ліга Європи також проводиться кожного року за згодою з європейською федерацією футболу. Первісна назва турніру була Кубок ярмарок, який згодом отримав назву кубок UEFA, а починаючи з 2009 року має сучасний вигляд - Ліга Європи.

Під час жеребкування команд в даному турнірі до етапу ігор в групах відбираються 17 футбольних команд за наступним принципом: 2 футбольних клуби з чільної п'ятірки найкращих національних асоціацій, 1 футбольний клуб з національних асоціацій, що посіли з шостого по 12

місце. Окремим напрямком покликаним інтегрувати два даних турніри є те, що до групового раунду входять 10 футбольних команд, які вилетіли з турніру Ліга Чемпіонів.

Система проведення змагань в лізі Європи значно простіша в порівнянні з Лігою чемпіонів. На сьогоднішній день існує наступний формат проведення: відбіркові ігри, які проводяться в чотири етапи, груповий раунд (всі команди розподіляються на групи по чотири в кожній), раунд плей-офф, який саме й дозволяє визначити кращий футбольний клуб в даному турнірі.

До участі в турнірі запрошуються футбольні клуби, які посіли призові місця в національних першостях або здобули перемогу в кубку країни. Крім цього до турніру залучаються футбольні клуби, які вилетіли з більш високого за рангом загальноєвропейського турніру.

Система проведення змагань доволі схожа до системи та організації ліги чемпіонів, проте особливою відмінністю є те, що в турнірі приймають участь команди, які за рейтинговими показниками знаходять на значно нижчих позиціях.

2.2. Методи дослідження

Визначення арсеналу методів дослідження виходило з поставлених в нашій роботі завдань. Так при написанні кваліфікаційної роботи ми використовували значну кількість загальноприйнятих методів:

1. аналізу та узагальнення науково – методичної літератури з питань особливостей діяльності міжнародних європейських футбольних турнірів та національних чемпіонатів країн Європи, основних напрямків визначення економічної ефективності;

2. аналіз даних отриманих з офіційних Інтернет сайтів, щодо структури провідних європейських футбольних ліг, джерел прибутків та видатків в європейському футболі, тощо;

3. методів математичної статистики.

2.2.1. Аналітичний метод дослідження

Аналітичний аналіз та узагальнення спеціальної наукової та науково – методичної літератури з питань особливостей діяльності провідних національних футбольних ліг та міжнародних: Ліги чемпіонів та Ліги Європи. В перелік літературних джерел були включені роботи, які присвячені вивченню управлінських функцій у професійному футболі, менеджменту в спорті, структури трудових взаємовідносин, систем проведення змагань в європейському футболі. Особлива увага приділялась джерелам в яких висвітлювались питання стосовно економічної діяльності європейських футбольних ліг. При аналізі спеціальної літератури та Інтернет ресурсів основна увага приділялась тим сучасним науковим уявленням, які дозволять визначити найбільш прогресивні погляди на проблему прибутковості професійного спорту та визначенні шляхів розвитку професійного спорту в Україні.

Також вивчалась література з суміжних галузей науки: економіки, права, олімпійського спорту, математичної статистики.

Вивчення сучасної літератури та узагальнення досвіду накопиченого практикою спорту, ми підтвердили актуальність нашої роботи, що стало підставою для визначення мети та постановки завдань.

На основі даних отриманих в літературі були вивчені основні напрямки діяльності, пріоритетні джерела прибутків та розкриті правові взаємовідносини між спортсменами та роботодавцями. Взагалі при написанні кваліфікаційної роботи проаналізовано 31 джерело з яких 15 Інтернет-сайтів провідних футбольних європейських ліг та аналітичних видань, які в віртуальній мережі висвітлюють питання розвитку та функціонування професійного футболу в Європі. Вивчення спеціальної літератури дозволило вибрати власний напрямок дослідження, пов'язаний з вивченням економічної діяльності найпотужніших футбольних турнірів Ліги чемпіонів та Ліги Європи.

2.2.2. Методи математичної статистики

Отримані економічні показники діяльності футбольних професійних ліг, отримані в ході експериментальної частини роботи, заносились в спеціальні протоколи. Цифровий матеріал, піддавався статистичній обробці на комп'ютері з застосуванням комп'ютерної програми "EXCEL". За допомогою даної програми нами створювались різні види графіків, діаграм та таблиць.

При проведенні статистичних розрахунків ми визначали середнє арифметичне значення за різними показниками.

Розрахунки проводились за наступними формулами:

$$X = \frac{\sum V}{n},$$

де, X – середня арифметична; Σ – знак суми; V – одержані у дослідженні значення (варіанти); n – кількість значень (варіантів).

Паралельно з цим ми визначали відсоток змін показників протягом певного проміжку часу, які прораховувались за певною формулою:

$$X_B = \frac{B \times 100\%}{A},$$

де A – загальна кількість показників; B – кількість показників, відсоток який необхідно визначити; X_B – відсоток показників B по відношенню до кількості A .

В результаті цих математичних операцій досліджувався відсоток змін по кожній окремій економічній ознаці окремо та також за сумою ознак.

РОЗДІЛ 3

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРОВІДНИХ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ФУТБОЛЬНИХ ЧЕМПІОНАТІВ

3.1. Аналіз економічної діяльності національних європейських чемпіонатів з футболу

На думку спеціалістів в галузі професійного спорту одним з основних аспектів в визначенні ефективності діяльності професійної спортивної ліги є величина кількості прибутків, які ліга або асоціація отримала протягом конкретного проміжку часу (сезону, чемпіонату, кубку тощо).

Економічна діяльність більшості європейських футбольних ліг базується на декількох фундаментальних принципах:

1. мінімум затрат при максимумі зусиль та високому професіоналізмі виконавців;
2. максимальна непередбачуваність переможця чемпіонату до останньої гри;
3. наявність в місті, як правило, лише тільки однієї професійної команди з певного виду спорту [17, 21].

Величина прибутків в професійному футболі залежать від низки аспектів, серед яких виділяють: доходи від продажу вхідних білетів, доходи від продажу прав на радіо та телетрансляцію, маркетингово-ліцензійна та рекламно-спонсорська діяльність.

Аналізуючи особливості економічної діяльності в Англійській прем'єр лізі зазначимо, що стосовно фінансування ліги більшість футбольних функціонерів вказують на те, що в лізі більше 90 клубів щорічно отримують від своїх спонсорів більше 100 млн. фунтів стерлінгів (з яких 90 млн. складають індивідуальні спонсорські угоди, а 10 млн. відсоток централізованих операцій футбольної ліги з комерційними банками. Ці суми складають більше третини прибутків,

які отримують клуби від продажу вхідних білетів. Крім цього, клуби прем'єр ліги отримують від 40 до 60 млн. фунтів стерлінгів від продажу сувенірної продукції, проведення показових матчів та зовнішньої реклами на спортивних аренах. Доходи клубів прямо пропорційно залежать від дивізіону в якому виступає той чи інший клуб. Також більше 200 млн. фунтів стерлінгів отримує Футбольна асоціація Англії від продажу прав на телетрансляцію матчів чемпіонату країни.

На сьогодні стабільна економічна база клубів забезпечується за рахунок підвищення цін на вхідні квитки, постійного покращення маркетингу та дорогих угод з телекомпаніями.

Відносно джерел фінансування футбольних команд Німецької бундесліги, то до перерахованих вище загальних джерел слід додати доходи від продажу вхідних білетів на гру, реклами на спортивній формі, та зовнішня реклама, а також дотації місцевих органів влади. В пошуках нових джерел фінансування німецькі клуби все частіше звертаються до моделі спонсорського пулу (групи спонсорів) в які входять фірми та приватні особи.

Аналіз прибуткової частини бюджету професійних футбольних команд показує, що основним джерелом залишають надходження від продажу вхідних квитків, який становить не менш 50 % загальної суми прибутків, при чому клуби приділяють особливої уваги продажу сезонних абонементів. При середній відвідуваності 25 тисяч глядачів і більше клуби значну кількість реалізують у вигляді сезонних абонементів.

На думку спеціалістів, значну роль у фінансуванні професійного футболу в Німеччині відіграє телебачення. В перші роки існування бундесліги кожен клуб отримував від продажу прав на трансляцію матчів близько 25 тисяч марок. З 1988 року DFB взяло право продажу телевізійних прав у власні руки, що призвело до різкого підвищення доходів від телебачення. DFB отримало 40 млн. марок з яких 64 % від

18 клубів бундеслиги та 36 % від клубів другої ліги. В сезоні 1991/1992 років прибуток від даної статті становив більше 2 млн. марок на кожную команду. Нові перспективи для команд відкрились з трансляцією матчів європейських кубків та Ліги чемпіонів. В 1994 році об'єм трансляцій футболу на німецькому телебаченні склав 3225 годин. В наш час доходи від продажу телевізійних прав складають для DFB більше 200 млн. євро, а для клубів біля 10 млн. євро на рік.

Все вище зазначене дозволяє сучасним футбольним професійним спортивним клубам значно знизити фінансову напруженість та залежність. За останнє десятиріччя об'єм футбольного бізнесу зріс з 400 млн. євро до 800 млн. євро. Самі великі бюджети клубів встановлені в командах «Баварія» та «Байер Леверкузен». Однак самий високий бюджет не означає що команда має найвищі прибутки.

Основна стаття видатків в клубах бундеслиги є заробітна плата. Слід підкреслити, що якщо в 1989 році середні витрати на заробітну платню становили 5,5 млн. марок, в 1994 році вже 8,4 млн. марок, то в наш час заробітна платні гравців складає в середньому 20 млн. євро.

Фінансова стабільність таких клубів, як «Баварія», «Борусія», «Байер Леверкузен» базується перш за все на мільйонних доходах від участі в Лізі чемпіонів та Лізі Європи.

Аналізуючи економічну діяльність в Іспанській футбольній Ла лізі зазначимо, що так як і більшості професійних ліг основними джерелами доходів є: продаж вхідних білетів, дотації місцевої влади, спонсорство, надходження від членських внесків, телебачення, буфети, керівництва ліги та приватних осіб. За даними спортивних аналітиків на сьогодні в Іспанії надходження від реклами та спонсорства складають більше 20 %, дотації місцевої влади становлять 16 %, надходження від НФЛ коливаються в межах 10 %, від продажу білетів збільшення складає 26 %, від телебачення всього 18 %, від продажу гравців лише 8 % та ін. В фінансовому плані футбольні клуби багато в чому залежать від

муніципалітетів та спонсорів. В цілому в Іспанії розміри дотацій професійному футболу перевищують дотації, які отримують від муніципалітетів всі інші види спорту. На сьогодні вирішується питання по розробці законопроекту, який би заборонив би муніципалітетам виділяти кошти з власного бюджету на утримання професійних команд. Слід також зазначити, що прибутки від продажу телеправ на трансляцію футбольних матчів за останнє десятиріччя збільшилось з 2 % до 18 %.

В середині минулого десятиріччя перед футбольними клубами Іспанії став вибір признавати себе товариством зі змішаною економікою або товариством зі спортивними цілями. Проте в обох випадках вони є комерційними підприємствами і їх прибуток повинен обкладатись податком. При чому податок на зарплату футболістів дорівнює приблизно половині зарплати, а видатки на зарплату гравців складають близько 50 % бюджетів команд.

На відміну від провідних європейських чемпіонатів в Україні та в Росії права на показ української та російської прем'єр ліг практично не продаються. Більше того національні та федеральні телеканали вимагають оплату за трансляцію матчів по телебаченню. І іноді федерації йдуть на певні поступки і виплачують кошти телекомпаніям тому, що спонсори команд бажають з'являтися на телеекранах.

Аналізуючи абсолютні показники доходів від продаж прав на теле та радіо трансляцію встановлено, що протягом останнього десятиріччя вони постійно зростають. Однак зростання відбувається хвилеподібно тому, що доходи залежать від контракту підписаного лігою з телекомпаніями, а такі контракти підписуються на декілька років і практично величина прибутків не змінюються. Необхідно також підкреслити, що контракти з регіональними та місцевими телекомпаніями підписують самі клуби, їх величина доволі відрізняється у різних команд в залежності від популярності команди, кількості регіональних та місцевих телекомпаній.

Узагальнюючи показники економічної діяльності провідних європейських футбольних ліг можна виділити наступні джерела фінансування діяльності професійних футбольних клубів:

- продаж абонементів та білетів;
- продаж прав трансляції футбольних матчів;
- спонсорські надходження;
- державні субсидії;
- фінансові дотації регіональних та муніципальних органів;
- надходження від футбольних організацій, які проводять регіональні між кубкові змагання.

В європейських країнах, зокрема в Великобританії та Італії, вже протягом декількох років існують футбольні клуби у вигляді так званих товариств з обмеженою відповідальністю. Їх діяльність відбувається за принципом акціонерних товариств, власниками яких є володарі акцій певного футбольного клубу. Можливо саме ця форма володіння професійними командами в ігрових видах спорту отримає широке розповсюдження в майбутньому. Прикладом є Іспанський чемпіонат де розвиток футболу пов'язаний з поступовим зупиненням державних дотацій клубам й переводом їх на самофінансування. Іспанські керівники футболу бачать вихід в реорганізації клубів в товариства з обмеженою відповідальністю.

3.2. Аналіз економічної діяльності Ліги чемпіонів та Ліги Європи UEFA

За даними засобів масової інформації в Європі окрім національних чемпіонатів різних країн важливе місце займають загальноєвропейські турніри, які за економічною складовою, видовищністю, популярністю та прибутковістю є одними з передових та перспективних для футбольних клубів. Серед таких турнірів виділяють турнір в якому приймають участь здебільшого чемпіони власних чемпіонатів - ліга чемпіонів та

турнір в якому виступають призери національних першостей - ліга Європи.

Економічна ефективність кожного футбольного турніру визначається перш за все величиною отримання прибутків. Проте для визначення розмірів прибутків від участі в найпрестижнішому європейському турнірі Лізі чемпіонів необхідно дослідити статті за якими надходять кошти в бюджети клубів.

Серед основних джерел прибутку перш за все є виплата призових з центральних фондів UEFA. Розміри даних надходжень коливаються від стадії проходження клубу до перемоги. Так клуби, які потрапили до групового турніру ліги чемпіонів одразу отримують 14,5 млн. € з подальшим стимулюванням у вигляді 0,75 млн. € за організованість та дисциплінованість під час проведення ігор. При чому за кожну перемогу протягом групового етапу клуб отримує додатково ще по 2,7 млн. €, а в випадку нічийного результату кожна з команд додасть до своєї кишені 0,9 млн. €.

Набагато більш фінансово привабливим для футбольних клубів є вихід з групового етапу в змагання плей-офф. При чому з просування по турнірній сітці дозволить клубам значно підвищити фінансові можливості команди.

За потрапляння в 1\8 фіналу турніру командам нараховується по 9,5 млн. €. В подальшому величина призових збільшується на 1-1,5 млн. € з максимальним прибутком від виходу в фінал (призові від потрапляння в фінал становить 15 млн. €). Переможець найсильнішого футбольного турніру в підсумку, до зарахованих раніше призових, отримує ще 4 млн. €.

Додатковою складовою в отриманні фінансових надходжень футбольних клубів Європи є виплати за рейтингові бали накопичені командами за результатами виступу в євротурнірах протягом 10 років. За статистичними даними команда з найнижчим рейтингом отримує

близько 1,1 млн. €, а команда, яка протягом десяти сезоні гарно виступала в турнірі й має найвищий рейтинговий коефіцієнт отримує на власний рахунок близько 32 млн. €.

Суттєві надходження також передбачені UEFA за маркетинговий пул та продаж телевізійних прав на трансляцію матчів ліги чемпіонів. Всі учасники групового турніру отримають однаковий відсоток від загальної кількості отриманих коштів. Ігри плей-офф передбачають отримання фінансів в залежності від популярності того чи іншого національного чемпіонату, а також від фінансової спроможності більшості населення країни.

За статистичними даними аналітичних компаній загальна сума призового фонду в лізі чемпіонів сезону 2020/2021 років становить близько 2 млрд. €. Не зважаючи на доволі високі показники фінансових вливань в бюджети футбольних клубів, за даними офіційних сайтів UEFA всесвітня пандемія пов'язана з COVID 19 не дозволила клубам та й самій лізі дорахуватись близько 500 млн. €. Серед найуспішніших та прибутковіших футбольних клубі старого світу фінансові аналітики з компанії Swiss Ramble виділяють наступні (табл.3.1.).

Таблиця 3.1.

**Середні показники прибутків футбольних клубів від участі в
Лізі чемпіонів, млн. €.**

№	Команда	Країна	Група	Призові	Рейтинг	TV
1.	Баварія	Німеччина	15	27	33	6
2.	Барселона	Іспанія	15	23	34	8
3.	Ювентус	Італія	15	25	30	10
4.	Манчестер Сіті	Англія	15	23	25	14
5.	Ліверпуль	Англія	15	22	28	10
6.	ПСЖ	Франція	15	25	27	8
7.	Реал Мадрид	Іспанія	15	20	35	4
8.	Челсі	Англія	15	20	31	7
9.	Атлетико Мадрид	Іспанія	15	19	32	6
10.	Боруссія Дортмунд	Німеччина	15	19	24	4

З даних представлених в таблиці видно, що розподіл надходжень коштів в клубах суттєво відрізняється і коливається в залежності від стратегії клубу, організаційної ефективності, побудови діяльності різних складових клубу та складу гравців в команді й їх зарплатної відомості. Однак в представлених даних чітко видно, що найбільш прибутковими залишаються футбольні клуби з італійського, німецького, французького, іспанського та англійського чемпіонатів.

Паралельно з проведенням чемпіонського турніру відбувається й проведення європейського клубного чемпіонату ліга Європи, який в минулому мав назву кубок UEFA. Аналогічно до попереднього турніру ліга Європи об'єднує команди з усієї Європи, проте більшість команд відрізняються дещо нижчими показниками результатів в національних першостях. Саме це впливає на розміри гонорарів отриманих клубами за проходження по турнірній сітці. Суми призових в лізі Європи в сезоні 2020 / 2021 році суттєво менші за ідентичні показники ліги чемпіонів. Так загальний призовий фонд ліги Європи становить лише тільки 560 млн. €.

Всі фінансові надходження умовно поділяються на чотири групи: початкові виплати (25 %), виплати за результат ігор (30 %), виплати за рейтинговість футбольного клубу (15 %), виплати пов'язані з маркетинговим пулом (25 %).

Якщо команда потрапила до групової стадії змагань, то вона автоматично отримує 2,75 млн. €, а також 170 тис. € за дотримання дисциплінарних та організаційних вимог ліги.

Кожна перемога на груповому етапі дозволить команді збільшити власний рахунок на 570 тис. €, а нічия дозволить заробити 190 тис. €.

На відміну від ліги чемпіонів переможець кожної групи підвищить власний капітал на 1 млн. €, а команда, яка посіла друге місце, отримає 500 тис. €.

Наступні призові пов'язані з просуванням по сітці плей-офф і коливаються в межах від 0,5 млн. € до 2 млн. €. відповідно. Переможець турніру отримає 4,5 млн. €. за участь в фіналі, а також 4 млн. €. за перемогу в турнірі.

Подібно до турніру ліга чемпіонів клуби отримують певну суму грошей за рейтинг виступу в даному турнірі протягом 10 років. Команда яка має найвищий рейтинг зможе збільшити бюджет на 3,42 млн. €, а команда з найнижчим значенням отримає 71 тис. €. відповідно.

Доходи від розподілу маркетингового пулу залежать від низки факторів: кількості футбольних клубів, які представлені в турнірі, видовищності та популярності футбольного клубу в національній мережі та загальноєвропейській, місця яке зайняв клуб в національній першості, досягнень клубів певного національного чемпіонату в лізі Європи.

Крім вище зазначеного UEFA також фінансово стимулює клуби, які не змогли потрапити до групового етапу. За виліт в кваліфікаційному раунді, команди отримують близь 200 тис. €. для підвищення фінансових можливостей та більш вдалого виступу в наступному сезоні. Також позитивним є той факт, що команди, які не потрапили навіть в кваліфікаційний раунд можуть розраховувати на фінансові заохочення від UEFA через національні футбольні асоціації.

Окрім перерахованих вище прибутків команди переможці можуть додатково отримати значну суму (3,5 млн. €.) за рахунок участі в матчі за Суперкубок UEFA і збільшити власний фінансовий капітал на 1 млн. €. в разі перемоги в ньому.

Для більш об'єктивної оцінки економічної діяльності в обох загальноєвропейських турнірах ми зробили порівняння призових на різних стадіях участі в турнірах. Показники порівняння представлені в таблиці 3.2.

З даних наведених в таблиці видно, що ліга чемпіонів значно більш привабливий турнір для футбольних клубів тому, що призові в середньому перебільшують в п'ять раз.

Таблиця 3.2.

**Порівняння розмірів призових в лізі чемпіонів та лізі Європи,
млн. €.**

Стадія розіграшу турніру	ліга чемпіонів	ліга Європи
Участь в груповому етапі	15,25	2,92
За проведений матч в групі	2,5	0,49
За перемогу / нічию в групі	2,7 / 0,9	0,57 / 0,19
За вихід до 1\16	++++	0,5
За вихід до 1\8	19,5	1,1
За вихід до 1\4	10,5	1,5
За вихід до 1\2	12	2,4
За перемогу / фіналіст	19 / 15	8,5 / 4,5

Для порівняння відмітимо, що клуб який виграє лігу чемпіонів отримає до 50 млн. євро, а командах переможець ліги Європи за тріумф в своєму турнірі може розраховувати лише на 10 млн. євро. Також слід зазначити, що команда, яка потрапить до групового етапу ліги чемпіонів та виграє всі матчі, але в 1/8 покине змагання отримає грошей більше ніж переможець ліги Європи.

Все вище перераховане дозволяє обґрунтувати бажання більшості елітних футбольних клубів старого Світу потрапити саме до ліги чемпіонів і суттєво покращити власний фінансовий стан.

3.3. Особливості економічної діяльності провідних європейських чемпіонатів

Для визначення особливостей економічної ефективності різних європейських чемпіонатів ми визначили основні складові прибуткової сторони діяльності. Серед них необхідно виділити основні: доходи від продаж вхідних білетів на змагання, продаж прав на телевізійні трансляції та спонсорсько-рекламна діяльність. Крім цього в більшості

невеликих клубів значна частина коштів надходить з місцевих та регіональних бюджетів. Це пов'язано з тим, що місту доволі престижно та економічно вигідно мати спортивні клуби або організації на своєму балансі.

Аналізуючи прибутки футбольних клубів від проведення національних першостей різних країн зазначимо, що вони суттєво відрізняються і залежать від популярності чемпіонату, інфраструктури, фінансових спроможності громадян витратити гроші на спорт.

Під час вивчення показників економічної прибуткової діяльності провідних європейських клубів встановлено, що по-перше більшість з них представляє так звану «велику п'ятірку», тобто грають в національних чемпіонатах Англії, Іспанії, Італії, Німеччини та Франції.

Підрахунки прибутковості клубів відбувався на основі підрахунків доходів від продажу телевізійних прав трансляції матчів, як внутрішніх першостей так і ліги чемпіонів та ліги Європи, комерційних прибутків, включаючи спонсорські контракти та мерчандайзінг, а також прибутки від білетів на матчі та продажу сезонних абонементів.

За даними рейтингу складеному UEFA встановлено, що середній рівень доходів європейських клубів в різних чемпіонатах наступний: Англія - 122 млн. €, Німеччина - 85 млн. €, Італія - 76 млн. €, Іспанія - 75 млн. €, Франція - 52 млн. €, Голландія - 24 млн. €, Росія - 23 млн. €, Чехія - 21 млн. €, Португалія - 19 млн. €, Шотландія - 16 млн. €, Україна - 12 млн. €. При складанні рейтингу керівництво європейського футболу до прибуткової частини клубу віднесла: надходження від спонсорів, акціонерів, благодійників, трансферів, комерційної діяльності.

Після визначення самих багатих клубів європейських чемпіонатів та середні показники бюджетів клубів ми проаналізували джерела прибутків та визначили їх особливості в різних провідних чемпіонатах. Так як ми вже зазначали рівень прибутків залежить від продажу вхідних

білетів, а розмір прямо пропорційно залежить від відвідуваності футбольних поєдинків.

Саме тому в подальшому ході нашої роботи ми визначили наскільки заповнюються спортивні споруди під час футбольних матчів в різних європейських чемпіонатах. Отже встановлено, що в Англійській прем'єр лізі трибуни заповнюються на 92 %, в Голландії на 90 %, в Німеччині на 88 %, в Іспанії на 73 %, у Франції на 69 %, в Росії на 50 %, а в Україні лише тільки 35 % і то в більшості завдяки великим спортивним спорудам.

Також ми визначили середньостатистичні показники кількості вболівальників на матчах національних першостей (таблиця 3.3.).

Таблиця 3.3.

Середні показники відвідуваності футбольних матчів в різних національних першостях

№	Країна	Середній показник, к-ть	Загальний показник за сезон, к-ть
1	Німеччина	42.500	13.005.000
2.	Англія	34.151	12.977.380
3.	Іспанія	28.286	10.748.680
4.	Італія	24.957	9.483.660
5.	Франція	20.089	7.533.820
6.	Голландія	19.608	6.000.048
7.	Шотландія	13.920	3.137.760
8.	Росія	12.517	3.004.080
9.	Бельгія	11.743	3.323.269
10.	Швейцарія	11.059	1.990.620

З результатів отриманих в ході дослідження видно, що заповнюваність спортивних споруд та показник відвідуваності може суттєво відрізнятись. Німецька бундеслига за заповнюваністю лише третя, а за відвідуваністю перебільшує відмітку в 13 млн. вболівальників за сезон. Це безумовно пояснюється низкою факторів головна з яких місткість того чи іншого футбольного стадіону.

Відсутність в когорті кращих клубів з України пов'язано перш за все з не достатньо розвинутою інфраструктурою професійного футболу, дуже низькими показниками від продажу телевізійних прав на трансляцію матчів (прибутки надходять лише тільки від міжнародних матчів) та практичною відсутністю сучасних спортивних споруд. В Україні зараз на жаль існує незначна кількість футбольних полів, які повністю відповідають стандартам європейського та світового футболу.

Однак оцінка ефективності та визначення особливостей різних європейських чемпіонатів можлива лише тільки за одними показниками прибутковості. Необхідно дослідити і головні затрати в професійному європейському футболі. Саме тому в ході подальшого дослідження ми вивчили статті видатків в професійному футболі.

На думку багатьох фахівців з футболу головним джерелом видатків є зарплата футболістів, яка за різними даними складає від 55 % (самий низький показник) до 85 % від загальної суми прибутків. Такий високий відсоток витрат за зарплату робить більшість клубів практично не рентабельними, а деякі навіть і збитковими. Саме тому клуби ведуть постійний пошук джерел фінансування для утримання зіркових футболістів.

З однієї сторони утримання таких футболістів доволі дороге, з іншої наявність в команді футбольної «зірки» дозволяє значно підвищити зацікавленість вболівальників до команди та підвищити надходження до команди.

Серед інших витрат команд необхідно зазначити: утримання тренерського та адміністративного складу команди, виїзди гравців на матчі чемпіонату країни та міжнародні європейські футбольні турніри, придбання сучасної екіпіровки та спортивного обладнання, виплата призових гонорарів гравцям за вдалий виступ на змаганнях, виплата податків до місцевого та регіонального бюджетів, тощо.

Підсумовуючи, отримані в ході дослідження результати встановлено, що в європейському футболі є п'ятірка кращих чемпіонатів, які за своєю економічною ефективністю значно переважають інші національні першості. До таких чемпіонатів відноситься Англійська прем'єр ліга, Іспанська Ла ліга, Німецька бундесліга, Італійська Серія «А», Французька Ліга 1. Саме клуби цих чемпіонатів складають основу самих багатих клубів Європи та мають на своєму балансі найбільш дорогих футболістів. Серед основних джерел прибутку в європейському професійному футболі виділяють: доходи від продажу вхідних білетів на змагання, продаж прав на теле трансляції, доходи від спонсорів та меценатів, комерційну діяльність. Основні ж витрати пов'язані з виплатою заробітної платні футболістам, які виступають в клубі. На думку більшості аналітиків футбол є одним з найпопулярніших видів спорту в Європі і займає перше місце за фінансовими вливаннями в нього.

Висновки до третього розділу. Таким чином підсумовуючи результати проведеного дослідження зазначимо, що економічна діяльність в європейському футболі спрямована на отримання максимальних прибутків. Більшість взаємовідносин в професійному футболі базується на грошовому сприйнятті. Проте в різних футбольних чемпіонатах існують певні розходження в організації та веденні спортивного бізнесу.

В Англійській прем'єр лізі більшість клубів отримує великі прибутки завдяки високій відвідуваності матчів та значними цінами на квитки. Значний внесок в розвиток англійського футболу відбувається за рахунок продажу прав на телевізійну трансляцію матчів чемпіонату Англії. Також навколо англійського футболу знаходяться значні кошти спонсорів та магнатів.

В Італійському футболі існують певні особливості пов'язані з продажем молодих футболістів, неоднорідним ставленням до легіонерів,

завдяки чому в чемпіонаті приймають участь велика кількість футболістів з різних країн світу, що надає яскравості та непередбачуваності результатів. Серед джерел фінансування необхідно відзначити доволі високі ціни на квитки в порівнянні з іншими країнами Європи, а також прибутки від використання спортивного тоталізатора. В Італії існує певний симбіоз двох аспектів комерційного та спортивного.

Відмінними рисами Німецької бундеслиги є активна робота по реалізації вхідних білетів, а саме продаж сезонних абонементів. Також в Німеччині активно використовується рекламна діяльність. Більшість клубів підписують значні фінансові контракти з 2 - 3, а іноді і з 5 спонсорами. Так як футбольні матчі німецької бундеслиги транслюються доволі часто на телеканалах різного рівня, то і рекламування своєї продукції під час спортивних заходів є перспективною справою. Також цікавим є використання в Німеччині фонду допомоги клубам який поповнюється за рахунок клубів які виступають в європейських клубах. Отримані кошти по завершенню сезону розподіляються порівну між усіма клубами бундеслиги.

Іспанська Лаліга є, на наш погляд, практично еталоном ведення спортивного бізнесу. В Іспанії розвиток футболу пов'язаний з поступовим зниженням державних дотацій клубам та перехід їх на самофінансування. Іспанські керівники ліги роблять все можливе для реорганізації клубів в товариства з обмеженою відповідальністю. Прикладом перспективності економічної політики в Іспанській Ла лізі є той факт, що саме два іспанських клуби є самими багатими клубами Європи. При чому доходи мадридського «Реалу» наближаються до позначки в 500 млн. €, а в парі з «Барселеною» вони в найближчому майбутньому в двох можуть досягти позначки в 1 млрд. €.

Вершиною європейського клубного футболу є Ліга чемпіонів та Ліга Європи. Ці два турніри є найбільш популярними в Європі та найбільш прибутковими. Особливо це стосується Ліги чемпіонів, яка

транслює свої матчі практично в усіх країнах Європи. Більшість клубів намагається потрапити до групового етапу Ліги чемпіонів лише тільки з однією метою заробити грошей для подальшого існування.

Взагалі в європейському футболі просліджується тенденція, щодо поступового від'єднання професійного футболу від державного фінансування. Проте це відбувається поступово і стосується лише тільки грандів.

Сучасний європейський футбол з великою кількістю легіонерів вже давно став інтернаціональним, де спортсмени ведуть боротьбу винятково для отримання значних фінансових винагород.

РОЗДІЛ 4

ОБГОВОРЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДЖЕННЯ

Професійний спорт в Європі має низку відмінностей, які пов'язані з історичними традиціями та концепціями його розвитку в окремих країнах, різним відношенням до нього держави, з іншим підходом до підготовки спортсменів професіоналів та відбором їх до команди, з фінансуванням професійного футболу, а також з іншим, в порівнянні з американцями сприйняттям спорту європейцями [14, 19, 32].

На думку В.М. Платонова, С.І. Гуськова, Р.П. Мічуди, М.М. Линця європейський футбол представляє собою тип розважального шоу-бізнесу в якому гроші є універсальним руховим стимулом. Гравці та власники команд віддають перевагу фінансам ніж самій грі. Глядачі також віддають перевагу тому виду спорту навколо якого знаходиться значна кількість коштів [10, 12, 17].

В Європі існує дві категорії футбольних змагань це національні першості та міжнародні турніри. Систем проведення змагань в національних першостях передбачає перехід команд аутсайдерів до більш низьких дивізіонів і навпаки. Також в Європі різниця між професійним та аматорським спортом практично відсутня. Будь який клуб при виконанні необхідних фінансових умов може заявитись у нижчу професійну лігу і поступово дійти до найвищого дивізіону певного національного чемпіонату. Для підвищення зацікавленості та рівня конкуренції UEFA дозволяє приймати участь в Лізі чемпіонів не лише тільки чемпіонам країн, а й відповідно до рейтингу провідним клубам, які посіли призові місця в найсильніших чемпіонатах. Все вище зазначене дозволяє підвищити видовище турніру, а відповідно з цим і величину отримання прибутків, що безумовно знайде відображення на матеріальному стані команд-учасниць.

Серед основних джерел прибутку в європейському футболі виділяють: прибутки від продажу вхідних білетів на футбольні матчі, продаж прав на телевізійну трансляцію, надходження від спонсорів, акціонерів, рекламодавців, комерційної діяльності клубу, підтримка держави або міста де розташована команда, продаж гравців та трансферна політика клубу.

Головними видатками професійного футболу в Європі є зарплата гравців. Вона залежить від рівня майстерності футболіста, популярності його в клубі та в країні в цілому, від корисності його на футбольному полі, від впливовості агенту, який веде перемови з керівництвом клубу.

В провідних європейських клубах відсоток коштів, що йдуть на зарплату гравців становить від 50 до 60 %. Проте в клубах де доходи не настільки суттєві, дана стаття видатків іноді становить 90 %. Це свідчить, що значна кількість футбольних клубів Європи знаходиться на межі банкрутства і виживає лише тільки завдяки спонсорам та благодійникам, які вкладають гроші не маючи при цьому значних прибутків. Все це не може не турбувати спортивних функціонерів щодо майбутнього європейського футболу. Саме тому постійно ведуться дискусії стосовно необхідності введення нових підходів фінансування клубів та підконтрольності ціноутворення на заробітну платню гравців, як це відбувається в провідних спортивних лігах Америки. Без суттєвих змін в даному питанні практично не можливо говорити про спроможність конкурувати клубам з меншими бюджетами.

В футбольній команді 11 гравців плюс запасні, проте результат доволі часто вирішує один гравець, одна «зірка». Тому в сучасному футболі відбувається постійна гонка за кращих майстрів, особливо атакуючого характеру. Більшість таких гравців вимагають значні гонорари і більшість клубів йде на такі трати тому що вони виправдовуються результатом матчів. Перемоги роблять витрати клубів рентабельними, тому в підсумку великі затрати клубів, які зайняли

призові місця, виявляються більш виправданими з точки зору рентабельності ніж незначні витрати команд аутсайдерів.

В клубах з добре розвинутим маркетингом затрати окупаються за рахунок продажу товарів з символікою гравців, відсотку від рекламних контрактів з ним, відвідуваністю матчів.

Стосовно розвитку професійного футболу в Україні зазначимо, що в теорії футбольний бізнес може бути прибутковим, якщо правильно ним керувати, розвивати маркетинг та правильно вести економічну діяльність клубу. На прикладі провідних європейських чемпіонатів встановлено, що заробляти кошти можна на відвідуваності футбольних матчів, продажу сувенірної продукції, вдосконаленням комерційної діяльності протягом матчів, підвищення рівня інфраструктури клубів, поступовим налагодженням угод з телевізійними каналами, які будуть покупати право транслювати матчів певної ліги. На сьогодні на жаль складається враження, що в нашій країні клуби намагаються вижити за рахунок виключно трансферів гравців.

За даними проведеного дослідження встановлено, що на сьогоднішній день для українського футболу завданням-максимумом є забезпечення поточної рентабельності. Це, на нашу думку, реально хоча є певні проблеми з інфраструктурною базою футбольних клубів другої половини турнірної таблиці, платоспроможністю населення.

Отримані в ході дослідження результати, на нашу думку дозволять спеціалістам в галузі спорту визначитись з пріоритетними напрямками економічної діяльності, що дозволить покращити темп розвитку європейського професійного спорту взагалі і футболу зокрема та і в усьому спорті Україні.

ВИСНОВКИ

За результатами проведеного дослідження нами були зроблені наступні висновки:

1. Аналіз даних, які викладені в різних наукових та науково-методичних публікаціях дозволяє прийти до висновку, що основною структурною одиницею в європейському футболі є ліга або асоціація. Вони є основними законодавчими та виконавчими органами влади в певному виді спорту. Ефективність діяльності ліг визначається економічною прибутковістю. Економічна діяльність професійних спортивних ліг спрямована на отримання максимальних прибутків від реалізації специфічного товару, яким в професійному спорті є «видовище».

2. Економічна діяльність в європейському футболі спрямована на отримання максимальних прибутків. Більшість взаємовідносин в професійному футболі базується на грошовому сприйнятті.

В Англійській прем'єр лізі більшість клубів отримує великі прибутки завдяки високій відвідуваності матчів та значними цінами на квитки. Значний внесок в розвиток англійського футболу відбувається за рахунок продажу прав на телевізійну трансляцію матчів чемпіонату Англії.

В Італійському футболі серед основних джерел фінансування необхідно відзначити доволі високі ціни на квитки в порівнянні з іншими країнами Європи, а також прибутки від використання спортивного тоталізатора. В Італії існує певний симбіоз двох аспектів комерційного та спортивного.

Відмінними рисами Німецької бундеслиги є активна робота по реалізації вхідних білетів, а саме продаж сезонних абонементів. В Німеччині активно використовується рекламна діяльність, існує фонд допомоги клубам який поповнюється за рахунок клубів які виступають в

європейських клубах. Отримані кошти по завершенню сезону розподіляються порівну між усіма клубами бундеслиги.

Діяльність Іспанської Ла ліги пов'язана з поступовим зниженням державних дотацій клубам та перехід їх на самофінансування. Перспективність економічної політики в Іспанській Ла лізі підтверджується тим, що саме два іспанських клуби є самими багатими клубами Європи. При чому доходи мадридського «Реалу» наближаються до позначки в 500 млн. €, а в парі з «Барселаною» вони в найближчому майбутньому в двох можуть досягти позначки в 1 млрд. €.

3. Вершиною європейського клубного футболу є Ліга чемпіонів та Ліга Європи. Ці два турніри є найбільш популярними в Європі та найбільш прибутковими. Особливо це стосується Ліги чемпіонів, яка транслює свої матчі практично в усіх країнах Європи. Більшість клубів намагається потрапити до групового етапу Ліги чемпіонів лише тільки з однією метою заробити грошей для подальшого існування.

4. Взагалі в європейському футболі просліджується тенденція, щодо поступового від'єднання професійного футболу від державного фінансування. Проте це відбувається поступово і стосується лише тільки грандів. Сучасний європейський футбол з великою кількістю легіонерів вже давно став інтернаціональним, де спортсмени ведуть боротьбу винятково для отримання значних фінансових винагород.

Проте необхідно відмітити, що існує перспектива подальших досліджень яка пов'язана з вивченням правових аспектів діяльності в європейському футболі, соціальної захищеності спортсменів, особливостей відбору гравців до ліги, організації змагальної діяльності та системи проведення змагань.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Балакшин О. Классические скачки. *Коневодство и конный спорт*, № 5-6. 1996. С. 24-26
2. Бауэр В.Г. Социальная значимость физкультуры и спорта в современных условиях развития России *Теория и практика физической культуры*, № 1. С. 50-56.
3. Братоновский С.Н. Социально-правовые проблемы спортивного профессионализма. ТиПФК, 1990. С. 32-35.
4. Галкин В.В., Сысоев В.И. Экономика физической культуры и спорта. Воронеж: Моск. акад. экономики и права, 2000. 215 с.
5. Гуськов С.И. В атаке доллар. М.: Мысль, 1988. 301 с.
6. Гуськов С.И. Любитель или профессионал? М.: Знание, 1988. 94 с.
7. Гуськов С.И. Профессиональный спорт и международное спортивное движение, ТиПФК, 1991. С. 56-59.
8. Гуськов С.И. Спонсор и спорт. М.: МЦНТИ, 1995. 160 с.
9. Гуськов С.И., Гуськов С.С. Телевидение и спорт. М.: Полиграф сервис, 2000. 334 с.
10. Гуськов С.И. Платонов В.Н. Профессиональный спорт. К.: Олимпийская литература, 2000. 391 с.
11. Гуськов С.И. Спортивный маркетинг. К.: Наука, 1995. 153 с.
12. Линець М.М. Економічна ефективність систем змагань в командних ігрових видах професійного спорту. *Тези III Всеукраїнської науково-практичної конференції "Сучасні проблеми розвитку теорії та методики спортивних і рухливих ігор"*. Львів, 1999. С. 18-19.
13. Линець М.М. Професійний спорт як соціальне явище, *Наукові записки Тернопільського педагогічного університету. Серія 3: Педагогіка і психологія*. № 2. 1998. С. 131-133.
14. Линець М.М. Формування правових засад професійного спорту в Європі, *Матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції*

“Роль фізичної культури в здоровому способі життя”. Львів, 1999. С. 63-64.

15. Матвеев Л.П. Основы общей теории спорта и системы подготовки спортсменов. К.: Олимпийская литература, 1999. 318 с.

16. Менеджмент и маркетинг в спорте: Краткий словарь-справочник, М.: Школа спортивного бизнеса ГЦОЛИФК, 1991. 112 с.

17. Мічуда Ю.П. Ринкові відносини та підприємництво у сфері фізичної культури і спорту. К.: Олімпійська література, 1994. 152 с.

18. Осипенко Л., Піхуля В. Спорт чи бізнес?: Про деякі факти і події в професіональному спорті, К.: Молодь, 1983. 152 с.

19. Петровский В.В., Матвеев С.Ф., Драгунов Л.А. Профессиональный спорт: Методические рекомендации по учебной дисциплине, К.: УГУФВиС, 1994. 23 с.

20. Платонов В.Н. Общая теория подготовки спортсменов в олимпийском спорте. К.: Олимпийская литература, 1997. 584 с.

21. Платонов В.Н. Олімпійський спорт К.: Олімпійська література, 2000. 417с.

22. Платонов В.Н., Гуськов С.И. Олимпийский спорт. К.: Олимпийская литература, 1997. 495 с.

23. Сусллова Ф.П., Сыча В.Л., Шустина Б.Н. Современная система спортивной подготовки, М.: СААМ, 1995. 445 с.

24. Телекомпании “делают деньги”, *Спорт за рубежом*, № 11. 2001. С. 15.

25. Фомин Ю.А. Профессионализация большого спорта и рыночные отношения. № 9. 1991. С. 32 - 34.

26. Хемпек К. Рекламодатели, спонсоры, телекомпании и спортивный маркетинг. *Зарубежный спорт: менеджмент, маркетинг.* № 1-2. 1992. С. 23-24.

27. Шааф Ф. Спортивный маркетинг, М.: Филин, 1998. 464 с.

28. ЮРИСТ В СПОРТИВНОМ БИЗНЕСЕ. *Спорт за рубежом*, № 2. 2002. С. 4-5.
29. Amateurs and professionals in post-war British sport / Ed. Adrian Smith, Dilwyn Porter. – London; Portland, OR: F. Cass, 2000
30. Beck Peter (Peter J.) Scoring for Britain: international football and international politics, 1900-1939. London; Portland, OR: F: Cass, 1999
31. Berry R., Wong G. Lanard Business of sport industry. Westpork: Greenwood press, 1986. 217 p.
32. Blackall B. Basketball Bernie Blackall. Des Plaines, Ill.: Heinemann Interactive Library, 1998. LC Call No.: GV885.1.B53 1998.
33. Eitzen D. Stanley, Sage H. George Sociology of North American sport. Madison: WI Brown & Benchmark, 1997. 327 p.
34. Lawrenson D. Las bases del golf: Vol. 1, 2. Barcelona, 1997. – Vol.1 – 112 p.
35. Maguire Joseph A. Global sport: identities, societies, civilizations ? Joseph Maguire. Cambridge, UK: Polity Press; Malden, MA: Blackwell Publishers, 1999
36. Mullin B., Hardy S., Sutton W. Sport marketing. Illinois: Human Kinetics, 1993
37. Sport and physical activity in the modern world Ed. J. Richard Polidoro. Boston: Allyn and Bacon, 2000. LC Call
38. <http://bea.gov/index.htm> - текст з екрану.
39. <http://hoorshype.com/> - текст з екрану.
40. [http://http://bg.wikipedia.org/wiki/Баскетбол](http://bg.wikipedia.org/wiki/Баскетбол) - текст з екрану.
41. http://know.su/link_8500.html - текст з екрану.
42. <http://referatmonster.ru/cat-physicalculture/ref-36658/> - текст з екрану.
43. <http://www.bbnews.ru/> - текст з екрану.
44. <http://www.capgeek.com/> - текст з екрану.

45. <http://www.olimp-champion.ru/summer/basketball/230/> - текст з екрану.

46. <http://www.usatoday.comom/insideuefa/about-uefa/news/0262> - текст з екрану.

47. <http://pro-sportagent.com/2021/05/27/uefa-reduced-income/> - текст з екрану.

48. www.uefa.com - текст з екрану.

49. <https://ru.uefa.com/insideuefa/about-uefa/news/0262> - текст з екрану.